

28. Finansielle instrumenter - sikringsbokføring

28.1 Innledning

Mange selskaper sikrer seg mot risiko. Dette innebærer at de foretar handlinger for å motvirke risikoene som oppstår i deres virksomhet. Når et selskap aktivt styrer risikoen knyttet til fastsettelsen av fremtidige priser, rater, renter eller kurser, eller ønsker å ta bort eksponeringen knyttet til fastlagte priser, rater, renter eller kurser, innebærer risikostyringen ofte bruk av derivater.

IFRS 9 inneholder omfattende retningslinjer for sikringsbokføring. For at et selskap skal kunne benytte sikringsbokføring, må kvalifikasjonskriteriene gitt i standarden være oppfylt. Dette omfatter blant annet formell øremerking og dokumentasjon av sikringsforholdet og selskapets risikohåndteringsmål og -strategi, med identifikasjon av sikringsinstrument og sikringsobjekt, arten av risiko som sikres, og hvordan selskapet vil vurdere om sikringsforholdet oppfyller kravene til sikringseffektivitet.

IFRS 9 skiller mellom tre ulike former for sikring: virkelig-verdi-sikring, konstantstrømsikring og sikring av en nettoinvestering i en utenlandsk virksomhet. I denne artikkelen omtales de viktigste kriteriene for bruk av sikringsbokføring og hovedtypene av sikringsforhold. Gjennomgangen er ikke ment å gi en uttømmende fremstilling av temaet. Det henvises til standarden og omtale av sikringsbokføring i EY International GAAP for en mer fullstendig oversikt over temaet.

28.2 Risikohåndteringsstrategi og -mål

Formålet med prinsippene for sikringsbokføring er å reflektere selskapets risikohåndteringsaktiviteter ved bruk av finansielle instrumenter i regnskapet (IFRS 9.6.1.1). Å koble sikringsbokføring til et selskaps risikohåndteringsaktiviteter krever en forståelse av hva disse aktivitetene er. IFRS 9 skiller mellom risikohåndteringsstrategi og risikohåndteringsmål (IFRS 9.B.6.5.24). Et av kvalifikasjonskriteriene for bruk av sikringsbokføring er at disse forholdene er

dokumentert. Begrepene risikohåndteringsstrategi og -mål er derved sentrale i IFRS 9.

Et selskaps risikohåndteringsstrategi etableres på det høyeste nivået i selskapet, og identifiserer risikoene som selskapet er eksponert for, og hvorvidt og eventuelt hvordan risikoene skal håndteres. Selskapets risikohåndteringsstrategi er ofte beskrevet i et overordnet dokument som implementeres i selskapet ved mer spesifikke retningslinjer.

Risikohåndteringsmålet er derimot knyttet til et spesifikt sikringsforhold. Det definerer hvordan et spesifikt sikringsinstrument er øremerket for å sikre et spesifikt sikringsobjekt og hvordan instrumentet er benyttet for å oppnå risikohåndteringsstrategien. Risikohåndteringsmålet for en rentebytteavtale kan for eksempel være å «bytte» en fast rente til en flytende rente. Dette sikringsforholdet kan for eksempel understøtte en risikohåndteringsstrategi som angir at mellom 40 og 60 prosent av rentebærende gjeld skal ha flytende rente. En risikohåndteringsstrategi kan derved involvere mange forskjellige sikringsforhold. Tabell 28.1 viser to eksempler på sammenhengen mellom risikohåndteringsstrategier og risikohåndteringsmål.

Tabell 28.1 Eksempler på risikohåndteringsstrategi og -mål.

Risikohåndteringsstrategi	Risikohåndteringsmål
Oppretthold flytende rente på 40 % av rentebærende gjeld	Øremerke en rentebytteavtale i en virkelig-verdisikring av en spesifikk finansiell forpliktelse med fast rente
Sikre opp til 70 % av valutarisikoen knyttet til fremtidig salg i USD inntil 12 måneder frem i tid	Øremerke en valutatermin i en valutasikring av de første 100 USD i salg som skjer i mars påfølgende år

Det er viktig å forstå forskjellen mellom et selskaps risikohåndteringsstrategi og selskapets risikohåndteringsmål, siden en endring i risikohåndteringsmål ofte vil påvirke muligheten til å videreføre sikringsbokføring. Frivillig avslutning av sikringsbokføring er ikke tillatt uten en tilhørende endring i risikohåndteringsmål.

28.3 Kvalifikasjonskriterier og sikringseffektivitet

Sikringsbokføring krever at et selskap oppfyller nærmere angitte kvalifikasjonskriterier (IFRS 9.6.4.1). Disse er beskrevet i tabell 28.2.

Tabell 28.2 Kvalifikasjonskriterier for bruk av sikringsbokføring.

Instrumenter og objekter	Sikringsforholdet består bare av tillatte sikringsinstrumenter og -objekter.
Dokumentasjon	Ved inngåelse av sikringsforholdet skjer det en formell øremerking og dokumentasjon av sikringsforholdet og selskapets risikohåndteringsmål og -strategi. Dokumentasjonen skal omfatte identifisering av sikringsinstrumentet, sikringsobjektet, arten av risiko som sikres, og hvordan selskapet vil vurdere om sikringsforholdet oppfyller kravene til sikringseffektivitet, herunder selskapets analyse av kildene til sikringsineffektivitet og hvordan det fastsetter sikringsgraden.
Effektivitet	Sikringsforholdet oppfyller alle kravene til sikringseffektivitet.

Det er bare tillatt å benytte sikringsbokføring dersom alle kriteriene er oppfylte. Sikringsinstrumenter, sikringsobjekter og krav til dokumentasjon omtales i påfølgende kapitler i denne artikkelen. Kravene til sikringseffektivitet er beskrevet i tabell 28.3, og kommenteres nedenfor (IFRS 9.6.4.1(c)).

Tabell 28.3 Krav til sikringseffektivitet.

Økonomisk forhold	Det er et økonomisk forhold mellom sikringsobjektet og sikringsinstrumentet.
Kredittrisiko	Virkningen av kredittrisiko er ikke dominerende for verdiendringene på sikringsinstrumentet og sikringsobjektet som inngår i sikringsforholdet.
Sikringsgrad	Det skal som et utgangspunkt benyttes et forhold mellom volumet i sikringsinstrumentet og volumet i sikringsobjektet (sikringsgrad eller «hedge ratio») som samsvarer med de volumene som selskapet faktisk benytter i risikostyringen, med mindre en slik øremerking gjenspeiler en ubalanse som ville skapt en ineffektivitet som er uforenlig med sikringsbokføringens formål. Dette vil for eksempel kunne være tilfellet dersom volumene som er benyttet representerer en oversikring som skjuler sikringsforholdets faktiske ineffektivitet.

Et selskap skal vurdere om sikringsforholdet oppfyller kravene til sikringseffektivitet både ved sikringsforholdets inngåelse og fortløpende. Den løpende vurderingen skal minst foretas på hvert rapporteringstidspunkt, eller ved en vesentlig endring av omstendighetene som påvirker kravene til sikringseffektivitet, alt etter hva som inntreffer først. Vurderingen gjelder forventninger om sikringseffektiviteten og er derfor bare fremadskuende (IFRS 9.B6.4.12).

IFRS 9 angir ingen metode for å vurdere om et sikringsforhold oppfyller kravene til sikringseffektivitet. Standarden beskriver imidlertid at det skal benyttes en metode som tar hensyn til sikringsforholdets relevante kjennetegn, herunder kildene til sikringsineffektivitet. Avhengig av disse faktorene kan metoden være en kvalitativ eller kvantitativ vurdering (IFRS 9.B6.4.13).

Det første kravet til sikringseffektivitet i tabellen er at det må være et økonomisk forhold mellom sikringsinstrumentet og -objektet. En økonomisk sammenheng er mer enn bare en korrelasjon. Kravet innebærer at sikringsinstrumentets og sikringsobjektets verdi vanligvis beveger seg i motsatt retning som følge av den samme risikoen (den sikrede risikoen). Det skal derfor være en forventning om at verdien av sikringsinstrumentet og verdien av sikringsobjektet systematisk endrer seg i motsatt retning som følge av endringer i sikret risiko (IFRS 9.B6.4.4).

I noen tilfeller vil det være enkelt å slå fast at det er en økonomisk sammenheng mellom sikringsinstrumentet og -objektet. Når et lån som har en rente som er bestemt ut fra 3 måneders NIBOR er sikret med en rentebytteavtale som innebærer bytte av 3 måneders NIBOR med en fastrente, og det er sammenfall i rentefastsettelsesdato, beløp, valuta og andre sentrale forhold, er sammenhengen rimelig åpenbar. Det samme vil kunne være tilfellet i en valutasingning når det er sammenfall mellom valuta, beløp, tidsforløp for sikring og eksponering, og andre sentrale vilkår. Standarden beskriver at dersom for eksempel sikringsinstrumentets og sikringsobjektets sentrale vilkår (for eksempel det nominelle beløpet, løpetiden og det underliggende) samsvarer eller ligger tett opp mot hverandre, kan det være mulig for et selskap å fastslå på grunnlag av en kvalitativ vurdering, at sikringsinstrumentet og sikringsobjektet har verdier som vanligvis beveger seg i motsatt retning på grunn av den samme risikoen, og at det derfor er et økonomisk forhold mellom sikringsobjektet og sikringsinstrumentet (IFRS 9. B6.4.14). I andre tilfeller vil det kreves en kvantitativ vurdering for å kunne slå fast at det er et økonomisk forhold mellom sikringsobjektet og sikringsinstrumentet (IFRS 9. B6.4.16).

Praksiseksempel 28.1 Kvalitativ vurdering av økonomisk forhold

Aker Solutions designates the full forward foreign exchange contracts to hedge its currency risk and applies a hedge ratio of 1:1. The policy covers critical terms such as currency pair, amount and timing of the forward exchange contracts to align With the hedged item. The existence of an economic relationship between the hedging instrument and hedged item is determined based on matching critical terms of their respective cash flows. In addition, an assessment is made to determine whether the derivative designated in each hedging relationship is expected to be, and has been, effective in offsetting changes in cash flows of the hedged item by the hypothetical derivative method.

Kilde: Aker Solutions ASA, Årsrapport 2022, utdrag fra note 24.

Selv om vurderingen av sikringsforholdets effektivitet i mange tilfeller kan gjøres som en kvalitativ vurdering, vil selve regnskapsføringen av sikringen kreve beregning av endring i verdi og kontantstrømmer for sikringsinstrument og -objekt. Dette gjelder ikke bare fastsettelsen av balanseverdier for sikringsinstrument og -objekt, men også beregning av endring i kontantstrømmer og verdier for sikringsinstrument og -objekt i en kontantstrømsikring, for å slå fast hvor stor del av verdiendringen på sikringsinstrumentet som er effektiv sikring og derved skal føres over OCI til sikringsreserven i egenkapitalen.

Når det gjelder det andre punktet i tabell 28.3, er det innlysende at et instrument neppe vil gi sikringseffektivitet dersom derivatmotparten er i ferd med å gå konkurs, slik at det er vesentlig usikkerhet om sikringsgevinster vil kunne bli realisert. Når kredittrisikoen dominerer verdiendringene, vil ikke sikringsbokføring kunne benyttes. «Dominerer» er imidlertid et forholdsvis sterkt begrep, og selv om begrepet ikke er definert eller kvantifisert i IFRS 9, vil ikke mindre påvirkning fra kredittrisiko i seg selv være til hinder for sikringsbokføring.

I tråd med det tredje punktet i tabell 28.3, vil det for de fleste sikringsforhold neppe være aktuelt å benytte noe annet enn et 1:1 forhold mellom volumet i sikringsinstrumentet og volumet i sikringsobjektet. Har et selskap et fastrentelån på MNOK 100 og ønsker å endre renteesponeringen til flytende rente ved bruk av en rentebytteavtale, gjøres dette for eksempel nærmest uten unntak ved å inngå en rentebytteavtale for et beløp på MNOK 100. For «vanlige» rentesikringer er det også vanskelig å se for seg at et annet beløp i sikringsinstrumentet enn MNOK 100 skal kunne forbedre sikringsforholdets effektivitet. Tilsvarende gjøres normalt valutasikringer med samme volum i sikringsinstrument som i sikringsobjektet, og det er også samme volum i sikringsinstrument og sikringsobjekt som gir best effektivitet i sikringsforholdet. Å benytte et annet volumforhold enn 1:1 kan imidlertid være aktuelt ved for eksempel sikring av råvareprisrisiko med iboende ineffektivitet, dersom prisfølsomheten til sikringsinstrumentet i forhold til sikret risiko er forskjellig fra prisfølsomheten til sikringsobjektet.

Et sikringsinstrument som ikke oppfyller ovennevnte kriterier, skal regnskapsføres i samsvar med hovedreglene i IFRS 9. I den grad kun deler av et finansielt instrument er utpekt som sikringsinstrument, gjelder sikringsreglene bare for den delen av instrumentet som er utpekt.

I det følgende vil både kriteriene som må oppfylles for å kunne benytte seg av sikringsbokføring, og de sikringsformene som IFRS 9 tillater, bli nærmere utdypet.

28.4 Sikringsobjekter

IFRS 9 inneholder klare kriterier for hvilke objekter som kan inngå i en sikringsrelasjon. Disse er illustrert i tabell 28.4 (IFRS 9.6.3.1).

Tabell 28.4 Tillatte sikringsobjekter.

Sikringsobjekt	Eksempel
Regnskapsførte eiendeler og forpliktelser	Fordringer, aksjer, varelager og lån
Bindende avtaler som ikke er regnskapsført	Bindende avtale om kjøp av råvarer eller et skip i USD
Svært sannsynlige fremtidige transaksjoner	Svært sannsynlige fremtidige salgsinntekter i GBP
Nettoinvestering i utenlandsk virksomhet	Valutaeksponering knyttet til datterselskap i Danmark med Euro som funksjonell valuta

Siden sikringsbokføring knytter seg til periodisering av gevinster og tap på sikringsinstrumenter og sikringsobjekter, må det også foreligge en spesifikk og målbar risiko. Denne risikoen må potensielt kunne påvirke resultatet i positiv eller negativ retning i inneværende eller fremtidige perioder. Et objekt eller en risiko som ikke kan gi resultatpåvirkning vil med andre ord ikke kunne inngå i et sikringsforhold. Et eksempel på dette er valutarisikoen knyttet til et balanseført skip som selskapet planlegger å benytte i egen virksomhet for hele skipets levetid. Selv om valutakursendringer kan påvirke verdien på skipet, er ikke dette en verdiendring som vil kunne påvirke resultatet, da skipets anskaffelseskost, som resultatføres i fremtidige perioder gjennom avskrivninger, beregnes med utgangspunkt i historisk valutakurs. Følgelig kan ikke selskapet benytte sikringsbokføring for en valutasikring av skipets verdi etter at det er anskaffet.

Det å være utsatt for generell forretningsrisiko kan ikke være gjenstand for sikringsbokføring, siden dette er en type risiko som ikke er ansett for å være pålitelig målbar. Av lignende årsaker kan heller ikke en forpliktelse til å overta et selskap i en virksomhetssammenslutning sikres, annet enn for valutarisiko (IFRS 9.B6.3.1).

Noen eksempler på hvilke objekter og risikoer som kan sikres:

- Valutarisiko i pengeposter i utenlandsk valuta
- Valutarisiko i svært sannsynlige fremtidige transaksjoner
- Valutarisiko i nettoinvesteringer i selvstendige utenlandske virksomheter
- Renterisiko i investeringer med fast eller flytende rente, klassifisert som målt til amortisert kost eller virkelig verdi over OCI

- Rente- og valutarisiko i lån med fast eller flytende rente
- Verdiendringer knyttet til en fast forpliktelse om å kjøpe eller selge en vare eller tjeneste til en fast pris på et fremtidig tidspunkt. Verdiendringene på den faste forpliktelsen vil i første rekke være knyttet til endringer i markedsprisen på varen eller tjenesten som skal leveres, slik at en terminkontrakt som endrer fastprisexponeringen til en flytende pris kan være et effektivt sikringsinstrument

Noen eksempler på hva som ikke kan sikres:

- Annen risiko enn valutarisiko knyttet til vederlaget i en bindende avtale om å overta et annet selskap som ledd i en virksomhetssammenslutning. Det skyldes at det som regel kun er mulig å identifisere og måle vederlagets valutarisiko på en pålitelig måte i slike transaksjoner
- Valutarisiko forbundet med et driftsmiddel i en virkelig-verdi-sikring, siden valutarisikoen ikke er en målbar risiko som vil påvirke resultatet, jf. diskusjonen ovenfor. Det er imidlertid mulig å sikre valutarisiko iboende i fremtidige kontantstrømmer fra driftsmidlet
- Investering i tilknyttet selskap og investering i felleskontrollert virksomhet som innarbeides etter egenkapitalmetoden kan ikke være sikringsobjekt i en virkelig-verdi-sikring. Det skyldes at det er resultatandeler som regnskapsføres i investors regnskap, ikke endringen i virkelig verdi

En kvalifiserende eiendel, forpliktelse, transaksjon eller bindende avtale kan øremerkes som sikringsobjekt både alene og sammen med andre poster, og objektet kan sikres for alle risikoer eller utvalgte risikoer. Noen av disse forholdene er illustrert med eksempler i tabell 28.5.

Tabell 28.5 Eksempler på øremerking av sikringsobjekter.

Øremerking	Hva som omfattes
Hele eiendelen, forpliktelsen, transaksjonen eller avtalen (IFRS 9.6.3.7)	Alle endringer i kontantstrømmene eller i den virkelige verdien er omfattet av sikringen. Ved sikring av kontantstrømeksponeringen fra et salg av råolje, omfatter for eksempel eksponeringen den prisen som oppnås basert på faktisk kvalitet og det markedet eller den lokasjonen som oljen selges i.
En komponent av eiendelen, forpliktelsen, transaksjonene eller avtalen (IFRS 9.6.3.7)	Risikokomponenter kan øremerkes og sikres separat fra øvrige eksponeringer fra eiendelen, forpliktelsen transaksjonen eller avtalen. Dette forutsetter at komponenten kan identifiseres separat og måles på en pålitelig måte. For eksempel kan et lån sikres mot bare de endringene i kontantstrømmer som skyldes endringer i en referanserente eller renteindeks, mens annen variabilitet holdes utenfor sikringsforholdet. Tilsvarende kan et svært sannsynlig kjøp eller salg av en vare til en pris som avhenger av en referansepris, med tillegg eller fradrag for forhold som kvalitet og lokasjon, sikres mot endringer i kontantstrømmer som bare knytter seg til endringer i referanseprisen. Ved sikring med opsjoner kan risikoen for at en pris skal bli høyere eller lavere enn et gitt nivå øremerkes som sikret. En nominell komponent kan utpekes som sikret. For eksempel kan en rente-bytteavtale som bytter en flytende rente med en fast rente for en hovedstol på MNOK 100, øremerkes som sikringsinstrument for kontantstrømriskoen knyttet til de første MNOK 100 av et lån på totalt MNOK 200 med flytende rente.
En gruppe av poster	Flere salg av samme vare eller tjeneste i samme periode kan sikres sammen som en gruppe i en sikring av for eksempel pris- eller valutarisiko, dersom den enkelte vare eller tjeneste i seg selv oppfyller kriteriene for å være et sikringsobjekt og de styres samlet for risikohåndteringsformål. Når det gjelder kontantstrømsikring av valutarisiko, kan nettoposisjoner sikres. Dette kan for eksempel være svært sannsynlige kjøp og salg i samme utenlandske valuta, og kan også omfatte nettoeksponeringer fra transaksjoner som skjer i ulike perioder. Merk at særskilte kriterier knyttet til øremerking, identifikasjon av transaksjonene og presentasjon i resultatet gjelder.
Aggregerte eksponeringer (IFRS 9.6.3.4)	Et svært sannsynlig salg av kraft i Euro og en terminkontrakt som låser fast kraftprisen i Euro, kan øremerkes samlet som et sikringsobjekt i en sikring av valutarisiko dersom det er slik risikoen faktisk styres og nærmere angitte kriterier er tilstede.

Praksiseksempel 28.2 Øremerking av risikokomponenter

In November 2022, Yara designated a long-term USD fixed-to-floating interest rate swap as hedging instrument. The hedged risk is the change in fair value due to changes in risk-free interest rates (SOFR) of the USD 600 million fixed rate bond debt from 2022.

Kilde: Yara International ASA, Årsrapport 2022, utdrag fra note 6.2.

28.5 Sikringsinstrumenter

Både derivater og andre finansielle instrumenter målt til virkelig verdi over resultatet kan være sikringsinstrumenter (IFRS 9.6.2.1-3). Finansielle instrumenter må imidlertid være målt i sin helhet til virkelig verdi over resultatet. Det vil for eksempel si at finansielle forpliktelser utpekt til virkelig verdi over resultatet, men med verdiendringer som skyldes egen kredittrisiko ført over OCI, ikke kan være sikringsinstrumenter.

Når det gjelder sikring av valutarisiko, kan også finansielle instrumenter som ikke er derivater, normalt benyttes som sikringsinstrumenter. Unntaket er investeringer i egenkapitalinstrumenter som selskapet har valgt å klassifisere som til virkelig verdi over OCI. Når et finansielt instrument som ikke er et derivat er utpekt som sikringsinstrument for valutarisikoen, er det valutakomponenten slik den fremkommer ved anvendelse av IAS 21, som inngår i sikringen.

Noen eksempler på hva som kan være sikringsinstrumenter og hva de kan sikre:

- En rentebytteavtale som bytter en flytende rente med en fast rente kan være sikringsinstrument i en sikring av et lån med flytende rente
- En rentebytteavtale som bytter en fast rente med en flytende rente kan være sikringsinstrument i en sikring av et lån med fast rente
- En valutatermin kan være sikringsinstrument i en sikring av valutarisikoen fra svært sannsynlige salg av varer eller tjenester i utenlandsk valuta
- Et lån i utenlandsk valuta kan være sikringsinstrument for en nettoinvestering i samme utenlandske valuta
- Et gjeldsinstrument som er klassifisert til virkelig verdi over resultatet på grunn av at det har en avkastning som er indeksert til aksjekursen i selskap A, kan være sikringsinstrument for en egenkapitalinvestering i selskap A klassifisert til virkelig verdi over OCI

Selskapets egne egenkapitalinstrumenter kan ikke benyttes som sikringsinstrumenter, siden disse ikke er finansielle eiendeler eller forpliktelser innenfor rammen av IFRS 9.

Praksiseksempel 28.3 Bruk av derivater og andre finansielle instrumenter til styring av rente- og valutarisiko

BESKRIVELSE AV VALUTA- OG RENTERISIKO

Statkraft er eksponert for valutarisiko og renterisiko. Statkraft bruker rente- og valutaderivater, i tillegg til gjeld i utenlandsk valuta, for å redusere disse risikoene. Finansiering, valutaterminkontrakter og valutabytteavtaler i utenlandsk valuta sammen med rentebytteavtaler, brukes til å oppnå ønsket valuta- og rentestruktur i konsernets gjeldsportefølje.

Kilde: Statkraft, Årsrapport for 2022, utdrag fra note 7.

Noen selskaper benytter opsjoner som sikringsinstrument. Etter IFRS 9 kan normalt bare kjøpte opsjoner kvalifisere som sikringsinstrument. Dersom selskapet selv utsteder opsjoner (skriver opsjoner), vil ikke disse kvalifisere for sikring siden de normalt øker risikoeksponeringen. Dette gjelder også for instrumenter som er netto skrevne opsjoner. Netto skrevne opsjoner innebærer at et instrument er sammensatt av både kjøpte og solgte opsjoner som til sammen utgjør en netto skrevet opsjon. Det foreligger imidlertid et unntak i de tilfellene en skrevet opsjon utpekes som sikring av kjøpsopsjoner. Dette kan for eksempel være tilfellet når det er innebygget kjøpsopsjoner i andre finansielle instrumenter (IFRS 9.6.2.6).

Et sikringsinstrument kan være ett derivat eller annet finansielt instrument, eller en (prosent-) andel av et derivat eller annet finansielt instrument. Et selskap kan også øremerke derivater eller andre finansielle instrumenter, eller (prosent-) andeler av slike, i kombinasjon (IFRS 9.6.2.5).

Et selskap kan ikke avgrense verdiendringen som inngår i sikringsforholdet til verdiendringer knyttet til en andel av levetiden til instrumentet (IFRS 9.6.2.4(c)). Sikringsinstrument må derved være øremerket for hele endringen i virkelig verdi for hele perioden sikringsinstrumentet forblir utestående. Dette er ikke nødvendigvis det samme som at instrumentet må være utpekt for hele sin levetid. Et selskap kan for eksempel sikre spot valutarisiko knyttet til et svært sannsynlig salg om 12 måneder med en 7-års finansiell forpliktelse i samme valuta, så lenge hele valutaeffekten inngår i den tidsperioden den finansielle forpliktelsen er øremerket som sikringsinstrument.

28.6 Tidsverdien til opsjoner, terminpremier og basismarginer

En komponent som ikke er en prosentandel av et instrument, kan som hovedregel ikke øremerkes som sikringsinstrument. Det er imidlertid to unntak (IFRS 9.6.2.4):

1. Det er tillatt å øremerke bare endringen i en opsjons egenverdi, og
2. Det er tillatt å øremerke bare endringen i verdien av spotdelen i en terminkontrakt, og på samme måte skille ut basismarginen på en valutakontrakt og utelukke denne fra sikringsinstrumentet.

I begge disse tilfellene kan imidlertid selskapet også utpeke hele opsjonen, forwardkontrakten eller valutakontrakten som et sikringsinstrument, gitt at sikringsrelasjonen anses å være svært effektiv. Det kan foreligge tilfeller hvor det er nødvendig å splitte en forwardkontrakt, valutakontrakt eller opsjon for å utpeke en effektiv sikring.

Når tidsverdien av en opsjon er skilt ut fra sikringsinstrumentet, skal denne behandles regnskapsmessig som en kostnad ved sikring (IFRS 9.6.5.15). For ter-

minpremier og basismarginer som er skilt ut fra sikringsinstrumentet har selskapet et valg mellom å regnskapsføre disse som kostnader ved sikring, eller å resultatføre verdiendringene fra disse komponentene løpende i resultatet som om disse komponentene var frittstående instrumenter (IFRS 9.6.5.16).

Praksiseksempel 28.4 Tidsverdi på opsjoner regnskapsført som kostnad ved sikring

Option premiums paid (time value at date of purchase) are treated as cost of hedging and presented in operating expenses when the hedged transaction affects profit or loss/ while the intrinsic value («in-the-money value») on put options exercised are presented in gains on cash flow hedges in petroleum revenues. As option premiums are paid at exercise or expiry they are presented as current liabilities in the balance sheet.

Kilde: Vår Energi ASA, årsrapport 2022, utdrag fra note 2.

Når tidsverdi, terminpremie og basismarginer regnskapsføres som kostnader ved sikring, skal verdiendringene fra disse komponentene føres over OCI til en separat reserve i egenkapitalen. Den påfølgende reklassifiseringen fra egenkapitalen til resultatet avhenger av om det er en transaksjonsrelatert sikring eller en tidsrelatert sikring.

For transaksjonsrelaterte sikringer skal beløpet som er ført mot OCI i egenkapitalen inngå i balanseført verdi dersom sikringsobjektet resulterer i en ikke-finansiell eiendel eller forpliktelse som blir balanseført eller en bindende avtale om en ikke-finansiell eiendel eller forpliktelse som blir gjenstand for sikringsbokføring. For øvrige transaksjonsrelaterte sikringsobjekter skal beløpet resultatføres i den perioden den sikrede transaksjonen påvirker resultatet.

For tidsrelaterte sikringer skal tidsverdi, terminpremie og basismarginer amortiseres over resultatet på en systematisk og rasjonell basis over relevant tidsperiode.

28.7 Virkelig-verdi-sikring

En virkelig-verdi-sikring er et sikringsforhold hvor selskapet ønsker å sikre seg mot eksponeringen for endringer i virkelig verdi for regnskapsførte eiendeler eller forpliktelser eller bindende tilsagn (det vil si bindende avtaler eller «firm commitments») (IFRS 9.6.5.2(a)). Verdiekspneringen må kunne henføres til en spesifikk risiko og må potensielt kunne påvirke resultatet, eventuelt OCI dersom sikringsobjektet er et egenkapitalinstrument som selskapet har valgt å klassifisere slik at verdiendringer føres over OCI. Dette innebærer at det må være en risiko knyttet til sikringsobjektet som er identifiserbar og målbar.

Sikringsbokføring knytter seg som omtalt til resultatmessig sammenstilling av gevinster og tap på et sikringsinstrument med gevinster og tap på et sikret objekt. I en virkelig-verdi-sikring oppnås dette ved å fremskynde resultatføringen av verdiendringer på det sikrede objektet. Motposten er en tilhørende justering av balanseverdien på det sikrede objektet. Regnskapsføringen av sikringsinstrumentet følger de vanlige vurderingsreglene for det aktuelle instrumentet. For derivater som er sikringsinstrumenter vil dette si fortsatt virkelig-verdi-måling med resultatføring av verdiendringene. Den fremskutte resultatføringen av sikringsobjektet medfører at eventuell sikringsineffektivitet blir løpende resultatført. Er sikringsobjektet et egenkapitalinstrument som selskapet har valgt å klassifisere med verdiendringer over OCI, skal imidlertid effektiv del av verdiendringer på sikringsinstrumentet føres mot OCI.

Praksiseksempel 28.5 Omtale av virkelig-verdi-sikring

Virkelig-verdi sikringer

Virkelig verdisikring defineres som sikring av eksponeringen for endringer i virkelig verdi av en innregnet eiendel, forpliktelse eller en bindende avtale, som kan henføres til en bestemt risiko, og som kan påvirke resultatet. Endring av virkelig verdi på derivatet utpekt som sikringsinstrument resultatføres løpende. Endring i virkelig verdi på sikringsobjektet resultatføres tilsvarende på samme regnskapslinje. For virkelig-verdi sikringer av objekter som regnskapsføres til amortisert kost, amortiseres verdiendringen i resultatregnskapet over den gjenværende perioden til forfall.

Kilde: Statnett, Årsrapport 2022, utdrag fra note 15.

Hvis sikringsobjektet er rentebærende gjeldsinstrumenter som vurderes til amortisert kost, vil amortiseringsgrunnlaget inneholde både over-/underkurs samt den balanseførte verdiendringen som følge av sikringsforholdet. Amortiseringen av denne sikringskomponenten kan ikke begynne senere enn ved avslutningen av sikringsforholdet, og må være fullført ved forfall. Det er imidlertid verdt å merke seg at amortiseringen skal baseres på en rekalkulert effektiv rente på det tidspunktet hvor amortiseringen begynner (IFRS 9.6.5.10). For de fleste selskaper vil det innebære at de venter med å starte med amortiseringen av sikringskomponenten til sikringsforholdet er avsluttet.

Risikoeksponering som typisk kan sikres i en virkelig-verdi-sikring er:

- Verdiendringer som skyldes prisendringer på sikringsobjektet
- Verdiendringer som skyldes valutakursendringer
- Verdiendringer som skyldes endringer i rentenivå for fastrenteinstrumenter som ikke holdes til forfall

- Verdiendringer på en inngått fastpriskontrakt (bindende tilsagn eller avtale) som skyldes endringer i markedspriser

Teorieksempel 28.1 illustrerer en virkelig-verdi-sikring av fastrentelån.

Teorieksempel 28.1: Virkelig-verdi-sikring av fastrentelån

Et selskap har tatt opp et fastrentelån til 6,0 % rente. Selskapet ønsker å sikre seg mot verdiendringer som skyldes endringer i rentenivået på dette lånet og inngår derfor en rentebytteavtale for å bytte de faste rentevilkårene i lånet til flytende rente.

Rentebytteavtalen innebærer at selskapet vil motta fast rente på 5,5 % og betale flytende rente basert på 3 mnd. NIBOR, og er konstruert slik at selskapet kun vil betale eller motta forskjellen mellom 3 mnd. NIBOR og 5,5 %. Er for eksempel 3 mnd. NIBOR 5,1 %, så vil selskapet motta 40 basispunkter fra motparten i rentebytteavtalen. Om NIBOR er 5,7 %, så vil selskapet betale 20 basispunkter.

Etter IFRS 9 kan selskapet:

- Utpeke de rentebetalingene på lånet som knytter seg til interbankrenten (rentebetalinger på 5,5 % av totalt 6,0 %), samt hovedstolen, som sikret for verdiendringer som skyldes endringer i interbankrenten, og dokumentere forholdet mellom rentebytteavtalen (sikringsinstrumentet) og fastrentelånet (sikringsobjektet) som et sikringsforhold
- Regnskapsføre rentebytteavtalen til virkelig verdi i balansen i etterfølgende perioder, med verdiendringer ført løpende til resultatet
- Resultatføre verdiendringene som følge av endringer i interbankrenten på den delen av fastrentelånet som er utpekt som sikret

Verdiendringer utover de som følger av endringer i rentenivået (interbankrenten) skal ikke regnskapsføres, siden selskapet ikke har sikret seg mot slike endringer. Nettoeffekten i resultatregnskapet vil reflektere en rentekostnad tilsvarende 3 mnd. NIBOR pluss 50 basispunkter. 50 basispunkter tilsvarer forskjellen mellom fastrenten på lånet på 6 % og fastrenten i rentebytteavtalen på 5,5 %.

En sikring av en ikke regnskapsført bindende avtale om å kjøpe eller selge en eiendel til en fast eller på annen måte spesifisert pris, skal behandles som virkelig-verdi-sikring. Er det tale om sikring av valutarisikoen i slike avtaler, kan selskapet som et unntak velge om de vil behandle sikringen regnskapsmessig som virkelig-verdi-sikring eller kontantstrømsikring (IFRS 9.6.5.4).

28.8 Kontantstrømsikring

En kontantstrømsikring er en sikring av eksponeringen for variasjon i kontantstrømmer som kan tilskrives en gitt risiko assosiert med en balanseført eiendel eller forpliktelse (som for eksempel alle, en andel av, eller komponenter av fremtidige rentebetalinger på lån med flytende rente) eller en svært sannsynlig forventet

transaksjon (som for eksempel et svært sannsynlig forventet kjøp eller salg) og som potensielt vil påvirke rapportert resultat (IFRS 9.6.5.2(b)). I tillegg kan som nevnt valutaeksponeringen knyttet til bindende avtaler sikres som en kontantstrømsikring.

Praksiseksempel 28.6 Omtale av kontantstrømsikringer

i) Cash flow hedges

The effective portion of changes in the fair value of derivatives that are designated and qualify as cash flow hedges, are recognised in other comprehensive income and accumulated under the heading of cash flow hedging reserve. The gain or loss relating to the ineffective portion is recognised immediately in the statement of profit or loss and classified as other items. Realised effects are recognised through statement of profit or loss, in the same line item as the hedged objects.

Kilde: Elkem ASA, Årsrapport 2022, utdrag fra note 26.

Kontantstrømsikring innebærer en utsatt resultatføring av verdiendringer på sikringsinstrumentet. Effektiv del av gevinster eller tap på sikringsinstrumentet regnskapsføres over OCI til en separat komponent av egenkapitalen inntil den sikrede transaksjonen inntreffer. Når sikringsobjektet regnskapsføres, skal verdiendringene reklassifiseres fra egenkapitalen og resultatføres etter følgende regler:

- Samtidig som den sikrede transaksjonen påvirker resultatet når sikringsobjektet er en fremtidig transaksjon som resultatføres direkte, for eksempel ved resultatføring av salgsinntekter
- Som en justering av initial balanseført verdi hvis sikringsobjektet er en fremtidig transaksjon som resulterer i balanseføring av en ikke-finansiell eiendel eller forpliktelse, eller en sikret fremtidig transaksjon vedrørende en ikke-finansiell eiendel eller forpliktelse blir en bindende avtale som blir gjenstand for virkelig-verdi-sikring. Resultatføring av sikringsgevinster og tap som inngår i balanseført verdi, følger i det videre regnskapsføringen av den ikke-finansielle eiendelen eller forpliktelsen

Teoriksempel 28.2 illustrerer regnskapsføringen når sikringsgevinster og -tap inngår i balanseført verdi.

Teoriksempel 28.2: Valutasikring ved anskaffelse av skip

Babord Shipping inngår kontrakt om å kjøpe et skip om 6 måneder. Kjøpesummen er MUSD 10, og oppgjøret skal skje i USD. Valutakursen på tidspunktet da kontrakten ble inngått var NOK 10,50 og 6 måneders forwardkurs var NOK 10,70. Selskapet trodde at NOK skulle svekke seg mot USD og kjøpte derfor dollar på termin for å sikre seg. På leveringstidspunktet hadde valutakursen sunket til NOK 9,50.

Selskapet regnskapsfører denne sikringen som en kontantstrømsikring, og sikret valuta-risiko defineres ut fra terminkurs. Vi forutsetter at det ikke foreligger sikringsineffektivitet.

På transaksjonstidspunktet har selskapet derved en egenkapitaleffekt på MNOK 12 relatert til sikringsforholdet (verdiendringene på sikringsinstrumentet i sikringsperioden).

På transaksjonstidspunktet reverserer selskapet sikringselementet i egenkapitalen og regnskapsfører det som en del av kostprisen for skipet. Da får skipet en initial kostpris på MNOK 107, som er summen av kostpris målt til spot valutakurs på kjøpstidspunktet (MNOK 95) og sikringseffekten på MNOK 12.

Mange selskaper benytter seg av kontantstrømsikring når rentebytteavtaler brukes for sikring av renteeksponeringen på lån med flytende rente. Det er kun den effektive delen av sikringen som kan regnskapsføres som en kontantstrømsikring. Den ineffektive delen av sikringsinstrumentets verdiendring må resultatføres løpende. Teorieksempel 28.3 illustrerer regnskapsføringen ved en kontantstrømsikring av lån med flytende rente.

Teorieksempel 28.3: Kontantstrømsikring av lån med flytende rente

Et selskap har tatt opp et lån med flytende rente, hvor renten er fastsatt ut fra 3 måneder NIBOR. Selskapet ønsker å sikre seg mot at rentebetalinger skal bli høyere som følge av renteendringer på lånet og inngår derfor en rentebytteavtale. Rentebytteavtalen innebærer at selskapet vil motta flytende rente basert på 3 måneder NIBOR og betale fastrente på 5,5 %.

Rentebytteavtalen er konstruert slik at selskapet vil kun betale eller motta forskjellen mellom 3 måneder NIBOR og 5,5 %. Er for eksempel 3 måneder NIBOR 5,1 % vil selskapet betale 40 basispunkt til motparten, og motsatt vil selskapet motta 20 basispunkter hvis 3 måneder NIBOR er 5,7 %.

Etter IFRS 9 kan selskapet:

- Øremerke og dokumentere forholdet mellom rentebytteavtalen (sikringsinstrumentet) og lånet med flytende rente (sikringsobjektet) som et sikringsforhold
- Balanseføre rentebytteavtalen til virkelig verdi i etterfølgende perioder. Den effektive delen av verdiendringen på avtalen føres over OCI til den separate komponenten av egenkapitalen
- Kostnadsføre den flytende renten på lånet og samtidig hensynta effekten av rentebytteavtalen. Dette tilsvarer en kostnadsført rente på 5,5 %. For eksempel, hvis 3 måneder NIBOR er 6 % vil rentekostnaden på 5,5 % fremkomme som nettoeffekten av betalt rente på 6 % på lånet minus 50 basispunkter som selskapet mottar fra motparten i rentebytteavtalen

28.9 Sikring av en nettoinvestering i en utenlandsk virksomhet

En nettoinvestering i en utenlandsk virksomhet skal omregnes til presentasjonsvaluta etter dagskursprinsippet ved konsolidering av utenlandske datterselskaper. Dette vil gi opphav til omregningsdifferanser som midlertidig føres over OCI til en egen komponent av egenkapitalen. Når nettoinvesteringen selges eller avhendes

på annen måte, vil omregningsdifferansene som er ført mot den separate komponenten av egenkapitalen, bli reklassifisert til resultatet.

Mange selskaper har valgt å sikre valutarisikoen knyttet til disse investeringene, og IFRS 9 tillater sikringsbokføring (IFRS 9.6.5.13–14). Begrunnelsen for slike sikringer er imidlertid tungt tilgjengelig, da det reelt sett er en regnskapspostering som sikres, like mye som en faktisk valutaeksponering.

Med en nettoinvestering forstås egenkapitalen i den utenlandske enheten, med tillegg av konsernmellomværender som ikke forventes gjort opp i overskuelig fremtid og derved blir å anse som en del av nettoinvesteringen (IAS 21.15). Ved sikring av nettoinvestering i utenlandsk virksomhet tillates nettoinvesteringen sikret kun med hensyn til valutarisiko. Tilsvarende som for andre valutasikringer kan både derivater og andre finansielle instrumenter benyttes som sikringsinstrumenter. Typiske sikringsinstrumenter vil være lån i samme valuta som nettoinvesteringen og valutaterminer eller valutabytteavtaler. Det kan også benyttes instrumenter i andre valutaer i den grad de er tilstrekkelig effektive. Dette kan for eksempel være tilfellet for lån i euro som benyttes for sikring av nettoinvestering i danske kroner, da valutakursutviklingen på danske kroner formelt er tett knyttet til utviklingen i euro.

I prinsippet regnskapsføres sikring av nettoinvestering på samme måte som en kontantstrømsikring. Den effektive delen av gevinst eller tap på sikringsinstrumenter (hvis sikringsinstrumentet er et derivat) eller effekten av dagskursomregning i tråd med IAS 21 (dersom sikringsinstrumentet er et finansielt instrument som ikke er et derivat) føres over OCI til en separat komponent av egenkapitalen inntil den sikrede transaksjonen selges eller avhendes på annen måte. På denne måten motvirkes både den regnskapsmessige effekten av omregningsdifferanser ført over OCI til egenkapitalen og effekten av reklassifisering av disse omregningsdifferansene til resultatet ved salg eller annen avhending, i den grad hele nettoinvesteringen er sikret.

Sikret risiko må være valutarisikoen mellom funksjonell valuta for den utenlandske enheten og den funksjonelle valutaen til et hvilket som helst morselskap i rett oppadstigende linje (IFRIC 16.10–13). Omregning til presentasjonsvaluta representerer ikke en valutarisiko som kan sikres. Når et ikke-derivat er benyttet som sikringsinstrument, vil den sikrede risikoen være spot valutakurs. Dersom en valutatermin er benyttet som sikringsinstrument, vil også terminkurs kunne være utpekt som sikret risiko (IFRIC 16.AG2). Det siste betyr at også terminpunktene på en valutatermin kan føres over OCI til egenkapitalen som en effektiv del av sikringen, om sikringsforholdet er definert slik at det er risikoen for endring i terminkurs som er utpekt som sikret risiko.

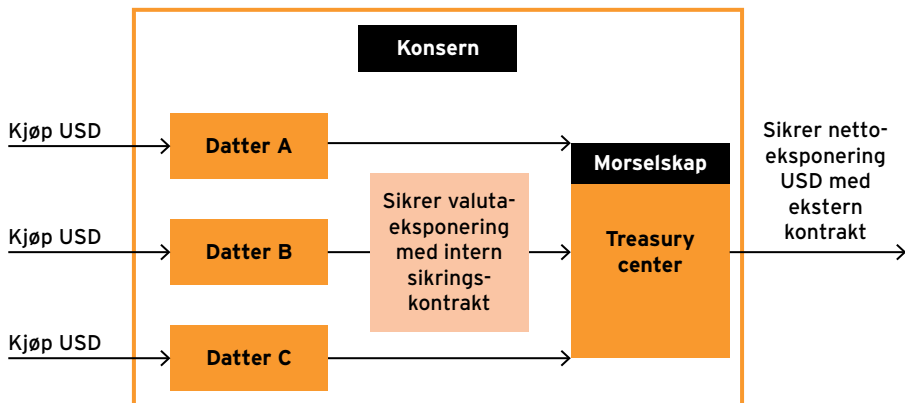
Sikringsinstrumentet kan være holdt av et hvilket som helst selskap innen gruppen uavhengig av den funksjonelle valutaen til selskapet som holder sikrings-

instrumentet (IFRIC 16.14). Dette gjelder uavhengig av om sikringsinstrumentet er et derivat eller et annet finansielt instrument. Dersom et derivat benyttes som sikringsinstrument, må valutaene i derivatet være funksjonell valuta til de to enhetene som skaper den sikrede risikoen (funksjonell valuta til den utenlandske enheten og funksjonell valuta til det morselskapet som sikrer risikoen). Hvilket beløp som skal reklassifiseres fra egenkapitalen ved avhendelse av investeringen, bestemmes av IFRS 9 for sikringsinstrumentet, og av IAS 21 for sikringsobjektet. Det betyr at konsolideringsmetoden vil kunne påvirke det beløpet som skal reklassifiseres for enkeltelskaper, og at beløpet som skal reklassifiseres kan avvike fra de beløpene som benyttes i effektivitetsvurderingen (IFRIC 16.17).

28.10 «Interne sikringsrelasjoner»

Sikring av nettoposisjoner kan gjennomføres for valutarisiko under IFRS 9, men er komplisert å gjennomføre i praksis. Sikring på nettobasis er imidlertid vanlig, spesielt i konserner med sentral risikohåndteringsfunksjon, hvor også interne sikringstransaksjoner ofte benyttes for å motregne risiko. Det er flere måter å håndtere dette på.

Figur 28.1 illustrerer en vanlig måte å håndtere valutarisiko på innenfor et konsern. Interne sikringsinstrumenter benyttes for å avdekke hvilke risikoer som må sikres eksternt. For eksempel kan datterselskapene i et konsern være pålagt å inngå interne sikringskontrakter mot morselskapet hver gang de inngår en kontrakt som medfører valutaeksponering.

Figur 28.1 Illustrasjon av risikohåndtering i et konsern.

Morselskapet vil på denne måten ha oversikt over hvilken valutarisiko som eksisterer, og ved å motregne ulike kontrakter mot hverandre, få nettoposisjonen i hver

valuta. Deretter kan en ekstern sikringskontrakt inngås for å motvirke denne risikoen. Med dette utgangspunktet kan det virke vanskelig å kvalifisere for sikringsbokføring under IFRS 9, blant annet på grunn av at det bare er derivater med ekstern motpart som kan kvalifisere som sikringsinstrumenter.

Det er imidlertid verdt å merke seg at:

- IFRS 9 hindrer ikke selskapet fra å benytte interne sikringstransaksjoner for risikostyringsformål på konsernnivå
- For konsernregnskapsformål kan de eksterne sikringskontraktene som er inngått for å sikre en nettoposisjon kobles opp som sikringsinstrumenter for en andel av en av bruttoeksponeringene som inngår i den nettoeksponeringen som man ønsker å sikre
- For den enheten som benytter interne sikringstransaksjoner (for eksempel et datterselskap i et konsern) kan disse kvalifisere for sikringsbokføring i denne enhetens selskapsregnskap, gitt at kriteriene for sikringsbokføring for øvrig er tilfredsstillende, da transaksjonene med morselskapet for selskapsregnskapets formål er å anse som eksterne transaksjoner
- Interne sikringstransaksjoner mellom to divisjoner innenfor samme juridiske enhet kan kvalifisere for sikringsbokføring, dersom kontraktene har sine motposisjoner i derivater med eksterne motparter
- Interne sikringstransaksjoner mellom divisjoner og selskaper innenfor samme konsern kan kvalifisere for sikringsbokføring, hvis kontraktene har sine motposisjoner i derivater med eksterne motparter

Hvis de interne sikringstransaksjonene ikke er motvirket av derivater med ekstern motpart, må den «interne» sikringsbokføringen reverseres i konsolideringen.

28.11 Sannsynlighetskravet i kontantstrømsikringer

Det er ikke krav om at det må foreligge kontraktsfestede kontantstrømmer for å kunne benytte kontantstrømsikring. Fremtidige transaksjoner som vurderes å være svært sannsynlige, vil også kunne kvalifisere som sikringsobjekt. Standarden benytter begrepet svært sannsynlig uten at det er angitt noen kvantitativ grense for hva det innebærer.

Følgende forhold bør tas i betraktning når det skal vurderes hvorvidt det er svært sannsynlig at en transaksjon vil inntreffe:

- Selskapets evne til å predikere slike transaksjoner
- Hyppigheten av lignende transaksjoner i tidligere perioder
- Selskapets evne og mulighet til å gjennomføre transaksjonen
- Selskapets forretningsplaner
- Tidsperiode for realisering av transaksjonen. Desto lengre frem i tid en transaksjon er forventet å inntreffe, desto sterkere indikasjoner på at transaksjonen kommer til å inntreffe kreves for at transaksjonen skal kunne anses som svært sannsynlig

Andelen av fremtidige forventede transaksjoner som sikres er også av betydning. Hvis selskapet forventer salgsinntekter for MUSD 100 i det kommende året, er det lettere å oppfylle kravet om «svært sannsynlig» hvis selskapet sikrer MUSD 50 enn hvis de sikrer MUSD 90.

28.12 Dokumentasjon

Det er et krav etter IFRS 9.6.4.1(b) at det skal foreligge dokumentasjon på sikringsforholdet før sikringsbokføring kan benyttes. Dokumentasjonen må som et minimum kunne gi svar på følgende:

- Selskapets risikohåndteringsstrategi og -mål ved å inngå sikringen
- Hvilken risiko skal sikres, for eksempel valutarisiko
- Hvilken type sikring som foreligger, for eksempel virkelig-verdi-sikring
- Hva som er sikringsobjektet, for eksempel fremtidig salg
- Hva som er sikringsinstrumentet, for eksempel en valutaterminkontrakt
- Hvorvidt opsjonspremie, terminpremie og basismarginer er inkludert eller ekskludert fra sikringsforholdet når sikringsinstrumentet er en opsjon, terminkontrakt eller valutakontrakt
- Om sikringen forventes å være effektiv, og hvordan sikringsforholdets effektivitet skal vurderes
- Hvordan sikringseffektiviteten skal måles
- Hva som er tidspunktet for inngåelse av sikringen

Dokumentasjonskravet må være oppfylt ved starten av sikringsforholdet, og dokumentasjonen bør derfor dateres slik at dette kan etterprøves. Det er ikke mulig å utpeke et sikringsforhold med tilbakevirkende kraft, med tilhørende dokumentasjon. Sikringsbokføring kan med andre ord tidligst starte når alle kriteriene, inklusiv dokumentasjonskravene, er tilfredsstilt. Det er et krav at svært sann-

synlige fremtidige transaksjoner dokumenteres på en slik måte at det er mulig å identifisere når en transaksjon inntreffer og hvorvidt den aktuelle transaksjonen er en sikret transaksjon. Dette for at det skal være mulig å vurdere effektiviteten i sikringsforholdet, for å vite når sikringsgevinster og -tap skal reklassifiseres fra egenkapitalen til resultatet, og for at det skal være mulig å fastslå hvorvidt den utpekte transaksjonen ikke lenger forventes å inntreffe. Av denne grunn er det for eksempel mulig å identifisere de første 10 000 enhetene som blir solgt i løpet av en periode som sikret, mens det tilsvarende ikke er mulig å identifisere de 10 000 siste som selges i samme tidsperiode, med mindre selskapet på forhånd vet eksakt hvor mange enheter som kommer til å bli solgt i løpet av perioden. Samme forhold gjør at det heller ikke er mulig å identifisere og sikre en prosentvis andel av salget i de kommende månedene.

For selskaper som har mange sikringsforhold og gjerne foretar løpende justeringer i sikringsforholdene, kan utarbeiding av fullstendig dokumentasjon for hvert enkelt sikringsinstrument være tungvint og ressurskrevende. I slike situasjoner kan det utarbeides en overordnet og generell sikringsdokumentasjon som dekker de punktene som skal dokumenteres, men som refererer til en underliggende dokumentasjon hvor hvert enkelt sikringsinstrument er spesifisert og koblet opp mot spesifikke sikrede transaksjoner. Denne underliggende dokumentasjonen kan for eksempel utarbeides i regneark. Det er ikke tilstrekkelig at det finnes dokumentasjon på de forholdene som standarden krever dokumentert – det skal foreligge et sikringsdokument som inneholder all den aktuelle informasjonen, eventuelt at sikringsdokumentet refererer til underliggende dokumentasjon.

Viktigheten av god sikringsdokumentasjon ble fremhevet av et brev fra Finanstilsynet til et børsnotert selskap i 2013, med krav om retting av regnskapet for 2011 (saken gjaldt anvendelse av IAS 39). Merknadene knyttet seg til valutasikring, herunder særskilt svakheter i sikringsdokumentasjonen. Eksempler på svakheter i dokumentasjonen som ble påpekt i brevet er:

- Den formelle sikringsdokumentasjonen var basert på selskapets sikringsstrategi, men det var svakheter i denne sikringsstrategien i forhold til de formelle dokumentasjonskravene
- Sikringsinstrumenter og sikrede transaksjoner var ikke tilstrekkelig identifisert
- Effektivitetstest var ikke utført
- Dato for utpeking av sikringsinstrumenter var ikke angitt
- Det var ikke angitt om terminpremie på valutaterminer var inkludert eller ekskludert fra sikringsforholdet

Finanstilsynet påpekte at sikringsbokføring bare kan benyttes når samtlige krav er oppfylt og derfor er konsekvensen av manglende sikringsdokumentasjon at sikringsbokføring ikke kan benyttes.

28.13 Opphør av sikring

Når et sikringsforhold først er etablert, skal sikringsbokføring bare opphøre dersom det ikke lenger møter kvalifikasjonskriteriene. Dette kan inntreffe av flere grunner (IFRS 9.6.5.6 og IFRS 9.B.6.5.22–23):

- Sikringsforholdet oppfyller ikke lenger risikohåndteringsmålet
- Sikringen er ikke lenger effektiv
- Sikringsinstrumentet avhendes (ikke rullering)
- Sikringsobjektet avhendes eller føres ut av balansen
- En forventet fremtidig hendelse (for eksempel en inntektsstrøm som var vurdert å være «svært sannsynlig») forventes ikke lenger å inntreffe

Novering av et derivat som er sikringsinstrument, det vil si en overføring av derivatet fra en motpart til en annen motpart, vil ikke medføre opphør av sikringen dersom (IFRS 9.6.5.6(a) – (b)):

- Noveringen skjer som følge av lov eller annen regulering
- Den nye motparten er en clearingmotpart, og
- Det ikke gjøres andre endringer i kontrakten utover de som er nødvendige for å endre motpart for å oppnå clearing av kontrakten

Fra dette følger det at all annen novering av derivater som er sikringsinstrumenter medfører opphør av sikring. Dette skyldes at endring av motpart i kontrakten medfører fraregning av det opprinnelige derivatet og innregning av et nytt derivat. Det nye derivatet kan eventuelt etableres som sikringsinstrument i et nytt sikringsforhold.

Fra det tidspunktet sikringsbokføringen opphører vil sikringsinstrumentet være underlagt de generelle vurderingsreglene som følger av IFRS 9. Den regnskapsmessige behandlingen ved opphør av sikring vil avhenge av hvilken type sikring som opphører. Tabell 28.6 og 28.7 viser regnskapsmessig behandling ved opphør av henholdsvis kontantstrøm- og virkelig-verdi-sikring.

Tabell 28.6 Regnskapsmessig behandling ved opphør av kontantstrømsikring.

Kontantstrømsikring	Sikringsobjektet er «svært sannsynlig»	Sikringsobjektet forventes å inntreffe	Sikringsobjektet forventes ikke å inntreffe
Sikringsinstrumentet er ikke effektivt eller sikringsinstrument avhendes	Egenkapitalelementet (effektiv del av sikringen) forblir i egenkapitalen inntil sikringsobjektet materialiserer seg.	Egenkapitalelementet (effektiv del av sikring) forblir i egenkapitalen inntil sikringsobjektet materialiserer seg.	Egenkapitalelementet (effektiv del av sikring) resultatføres umiddelbart.

Tabell 28.7 Regnskapsmessig behandling ved opphør av virkelig-verdi-sikring.

Virkelig-verdi-sikring	Sikringsobjektet	Sikringsinstrumentet
Sikringsinstrumentet avhendes	Sikring opphører. Følger deretter vanlige vurderingsregler.	Føres ut av balansen.
Sikringsobjektet avhendes	Ved gevinstberegning vil balanseført verdi inkludert verdiendringer som følge av sikring inngå i beregningen.	Sikring opphører. Følger vanlige vurderingsregler.
Sikringen ikke lenger effektiv	Sikring opphører. Følger deretter vanlige vurderingsregler.	Sikring opphører. Følger vanlige vurderingsregler.

Noen sikringstransaksjoner vil også endre karakter i løpet av sikringsperioden. En hendelse kan gå gjennom ulike stadier fra forventet til «svært sannsynlig», for deretter å materialisere seg i form av eiendeler og forpliktelser. Tilsvarende vil regnskapsføringen reflektere denne «livssyklusen». Det innebærer at en transaksjon initialt kan være så usikker at den ikke kvalifiserer som sikringsobjekt, før den møter kriteriene for å være en svært sannsynlig fremtidig transaksjon som kan sikres i en kontantstrømsikring, mens den til slutt kan sikres i en virkelig-verdi-sikring som følge av at den blir kontraktsfestet eller inntreffer og blir balanseført.